

Lezing van ds. van Sligtenhorst – gehouden op de thema-avond ‘(de bestrijding van) pijn en onrust in de laatste levensfase’ – 17 april 2023 in Staphorst.

Opmerkingen vooraf:

- a. De predikant mag een raadgever zijn, maar vooral patiënt en familie behoren zich goed te informeren (geïnformeerd te zijn) over de werking van medicijnen (in zoverre dat mogelijk is).
- b. Als volgens de artsen middelen zoals morfine niet per definitie het leven verkorten, moeten wij dat ook niet in twijfel trekken en als predikanten op de stoel van de arts gaan zitten.
- c. Uiteraard kan het nooit goed zijn als middelen gegeven worden om het leven te verkorten. Dat is ethisch onverantwoord.
- d. Een zaak die mogelijk wel vragen oproept, is of mensen als gevolg van middelen die gegeven worden, niet onterecht suf of buiten bewustzijn worden gebracht. Daarbij is het vooral van belang of het medicijn in verhouding staat tot het lijden van een patiënt.
- e. Een patiënt die geen sedatie wil, moet daarin gerespecteerd worden.

Zijn medicijnen tegen onrust en pijn toegestaan?

Niemand zal op Bijbelse gronden kunnen beweren dat pijnbestrijding rond het levenseinde ongeoorloofd is. Dat zou absurd en onredelijk zijn. Vooral als we dat vergelijken met de praktijk van alle dag. Als iemand van ons een wortelkanaalbehandeling ondergaat, dan zal pijnstilling onvermijdelijk zijn. Niet alleen vanwege die pijn, maar ook omdat de tandarts niet in staat zal zijn een wortelkanaal schoon te maken en te vullen als de persoon in de stoel alle kanten op draait vanwege de pijn. We kunnen dit een lastige vergelijking vinden, maar het blijft een eerlijke vergelijking. Waarom zouden we tegen pijnbestrijding rond het levenseinde zijn en niet in allerlei ongelukkige gevallen waarbij het perspectief op leven blijft?

Ik heb wel gehoord van mensen die bevreesd waren/zijn om bij het sterven te vragen om verlichting van pijn of lijden, omdat zij weten dat de Heere Jezus veel meer pijn heeft moeten lijden en dat onverdiend.

Allereerst mogen we zeggen dat daar een edele gedachte achter schuil kan gaan. Het kan werkelijk zo zijn dat een mens op zijn sterfbed denkt aan het lijden van de Heere Jezus en dat dit in zichzelf al een troost inhoudt, verootmoedigt en de pijn dragelijker maakt. Immers, Hij heeft pijn, lijden, moeite en onrust gekend en weet daarom allervolmaakst wat de stervende mens doormaakt (Heb. 4:15).

Betekent dit echter dat een gelovige daarom automatisch af leert zien van pijnbestrijding? Persoonlijk denk ik van niet. Ik heb van mensen, die uit het ziekenhuis ontslagen werden, gehoord dat zij grote pijn hebben geleden en juist daarom moesten denken aan het lijden van de Heere Jezus en al deze mensen hebben in het ziekenhuis middelen gekregen ter verlichting van hun pijn. Sommigen van deze mensen moesten in slaap worden gebracht met de wetenschap dat zij misschien nooit meer bij bewustzijn zouden komen, omdat de situatie dat vereiste.

Wie weet niet van ernstige gevolgen van verkeersongelukken en gewonden die de eerste dagen na het ongeluk in slaap moesten worden gehouden. Mocht dat wel? Was dat wel toegestaan? En wordt die vraag dan wel gesteld? Dat zou wel moeten als we menen dat verlichting van pijn en onrust of benauwdheid niet bestreden zouden mogen worden rond het levenseinde.

De Heere Jezus heeft een wetgeleerde verteld van een barmhartige Samaritaan (Luk. 10) die een dodelijk (!) gewonde man heeft verzorgd. In de gelijkenis zien we de Samaritaan twee middelen gebruiken. Olie en wijn. De olie was ongetwijfeld bekend als een verzachtend en verzorgend middel tegen pijnlijke wonden. We nemen aan dat de wijn gebruikt werd ter reiniging van diezelfde wonden die de geslagen man had opgelopen.

De Heere Jezus zou deze gelijkenis nooit zo hebben uitgesproken als Hij tegen verlichting van pijn zou zijn geweest.

Als de Heere Jezus wordt verzocht in de woestijn en er komt een einde aan de verzoeking, dan dienen de engelen hem (Mar. 1:13). Als Jezus in de hof van Getsemané het lijden op Zich af ziet komen en moet aanvaarden, dan lezen we in het Lukasevangelie dat er een engel komt die Hem versterkt. Had de Heere Jezus de engel nodig om Hem te versterken? Zijn Vader achtte het nodig om een engel te zenden, daar Hijzelf Zijn aangezicht als het ware begon te verbergen. En nadat deze engel door Jezus werd gezien om Hem te versterken, moest Hij nog dieper lijden. Hij werd versterkt en het lijden werd intenser, zodat Hij grote druppelen bloed zweette (Luk. 22:42-43). Wat een geheimenis!

Hij had versterking in Zijn lijden en kreeg dat om nog dieper te lijden. Waarom? Zo verdiende Hij voor alle gelovigen hulp en sterkte in hun lijden. Dat is allereerst geestelijke hulp en bijstand van God door de Heilige Geest. Echter, juist deze geschiedenis laat zien dat we voorzichtig moeten zijn (!) met de vergelijking tussen ons lijden en dat van Jezus. Hij leed immers geheel anders dan Zijn volgelingen. Hij leed om het heil te verwerven. Hij verkreeg versterking in Zijn lijden. Dat laat zien hoe diep het voor Hem moest gaan. Wie zal het verstaan? Gods kinderen krijgen versterking in hun lijden uit de verdiensten van Christus, maar dat sluit de lichamelijke versterking en ondersteuning door middel van artsen niet uit.

Het doet goed als iemand die lijdt, met zijn gedachte teruggeleid wordt naar Jezus' lijden, maar dat hoeft niet te betekenen dat zo iemand geen verlichting van pijn en onrust mag vragen. Integendeel. Bovendien zijn er situaties waarin die vraag echt wegvalt, vanwege de verschrikkelijke gevolgen van een ziekte.

Wat als een patiënt nauwelijks te bereiken is als gevolg van toegediende medicijnen?

Een van de dingen die ik zelf ook moeilijk vind, is dat stervende mensen als gevolg van medicijnen suf kunnen worden. Dat kan trouwens ook zijn in een situatie waarin er nog helemaal geen sprake is van een terminale fase. Mijn eigen moeder heeft de laatste 3 jaren ontzettend veel pijn en benauwdheid geleden als gevolg van een dwarslaesie en heeft al die jaren flinke doses pijnbestrijding gekregen, inclusief morfine. Ze kon zomaar in slaap vallen als je op bezoek was. Deze en andere ervaringen hebben mij voorzichtig gemaakt met uitspraken over de zorg in de laatste fase van het leven, al dan niet door morfine. Ik heb mijn moeder zien lijden, ondanks pijnbestrijding en aan het feit dat zij zomaar in slaap kon vallen of heel suf was. Toch waren we blij dat de middelen soms ook voor verlichting zorgde. Op heldere momenten konden we spreken over dezelfde Zaligmaker die we lief mochten hebben.

Als mensen suffig worden door toediening van middelen, zijn zij inderdaad minder of veel moeilijker aanspreekbaar op geestelijke zaken. Het kan ook zijn dat zij ons wel volgen, maar niet meer kunnen antwoorden. Wij kunnen er terecht waarde aan hechten dat mensen zo helder mogelijk bijven tot het einde, zeker met het oog op de voorbereiding op de dood en de ontmoeting met God. Echter, hoe vaak blijkt dat wij dat pas belangrijk schijnen te vinden als de levenstijd afloopt. De voorbereiding op de ontmoeting met God moet eerder plaatsvinden. Families moeten met elkaar in gesprek over deze zaken, eer dat de dood zichtbaar nadert.

Wel moeten wij nadenken over de vraag waarom mensen op hun sterfbed onrustig zijn. Dat kan allerlei oorzaken hebben. Iemand kan een groot geheim met zich meedragen en daar last van hebben op zijn sterfbed. Familierelaties die onder spanning staan of conflicten met kinderen kunnen de oorzaak van onrust zijn. Is het eerlijk om dit te bestrijden met medicijnen? Pastorale begeleiding en goede gesprekken met familie zijn in dit opzicht een betere manier om de omschreven onrust te bestrijden. Dat geldt zeker voor onrust omdat het zicht op de Heere Jezus Christus als Zaligmaker ontbreekt of het geloof aangevochten wordt.

Aanbevelingen:

1. Laten we tijd uitkopen. Niet alleen uitzien naar de laatste woorden van een geliefde die gaat sterven. Het is nu de tijd.
2. Laten we vooral vragen blijven stellen ter verduidelijking, maar niet wantrouwend worden tegenover artsen.
3. Laten we niet zomaar woorden als 'euthanasie' in de mond nemen.
4. Lees en bidt met en voor de stervenden, ook als je denkt dat ze er niets meer van meemaken.
